

man næsten bogstaveligt taget paa sengen. »Interneringerne var ... hjemlet i den statslige nødret«, skriver præses s. 241. Javist, men hvor megen sans for hjemmelen havde aktørerne hin morgen? Der er kun belæg for, at der er blevet tænkt paa diplomaterne og folketingsmændene. Derudover handlede man her og nu og kunde siden efterrationalisere. Der var saa ganske tale om politikens primat.

I det anden tilfælde vilde man ikke tages paa sengen. Man forberedte ny lovgivning i god tid, og jeg er ikke enig med præses i, at den i sin genesis var rettet mod kommunisterne, men derimod mod Pürschels memorandum, at vore hjemlige nazister var fjenden. Man skulde ikke én gang til »overraskes af begivenhederne« og post eventum lade en lov afløse den nødret, der øjensynligt i begge tilfælde var politisk uønskelig.

Denne perspektivering kunde have tilført undersøgelsen en ny facet. Disse bemærkninger skal imidlertid ikke skygge for, at præses' fremstilling ud over fremlæggelsen af et særdeles omfangsrigt og vel gennemarbejdet materiale rummer en lang række dygtigt gennemførte iagttagelser og analyser. Det sagde jeg til indledning. Det skal ogsaa være mit sidste ord. Jeg nærer ikke tvivl om, at præses vil komme uskrammet gennem dagen – i hvert fald ikke med flere skrammer, end det sig hør og bør ved slige lejligheder.

Aage Trommer

ANNE KNUDSEN og JAN IFVERSEN: *Hjem til Europa*. Søren Mørch (red.), Det europæiske hus bd. 6, Kbh., Gyldendal 1992. 440 s., ill.

Det europæiske hus er nået til den sidste etage med Anne Knudsens og Jan Ifversens *Hjem til Europa*. Hus-metaforen giver indtryk af noget afgrænset udadtil – geografisk, kulturelt, politisk osv. – og noget forskelligartet indadtil, idet hvert rum indrettes på sin måde. Billedet har sine fordele, idet det antyder visse fælles træk, der kan retfærdiggøre, at man er indenfor og ikke udenfor murene. Men billedet har ogsaa nogle ulemper, nogle problemer, der både gælder for dette og forudgående bind. Afgrænsningen udadtil er ikke så klar, at der kan trækkes en streg på kortet, som angiver hvor nabogrunden begynder. Og internt er det berettiget at stille spørgsmålet om, hvor meget husets sydøstlige fløj har til fælles med fx. det nordvestlige anneks.

Europa 1945-1993 er et broget billede, og udsigten fra sjette etage er

langt fra fremragende, dertil er udviklingen for tæt på. Sigtbarheden blev heller ikke bedre af, at den bekvemme opdeling i de gode og de onde brød sammen i slutningen af 1980'erne. Den fastlåste grundstruktur, der har været forudsætningen for samtidshistorien og den horisont, som har præget den og nærmest givet den form af vanetænkning, skal afløses af mere komplicerede forklaringer.

De to forfattere har, kort sagt, påtaget sig den store opgave at skrive samtids- og nutidshistorie midt i vadedstedet, alt imens verdensbilledet hastigt ændrer sig. Det er ikke det samme Europa vi læser om, som det Europa vi lever i. Det er selvfølgelig et grundvilkår for al historie, men det føles stærkere ved nutidshistorie, især når bogen slutter midt i en opstået konflikt. Historien uden konklusion, uden et slutpunkt, der kun kan begrundes med forlagets dead-line og ikke er betinget af begivenhedernes gang, af et skifte i konjunktoren.

Ifversen og Knudsen har ikke stået uden hjælpemidler; de har kunnet støtte sig til andre forsøg på at ajourføre historieskrivningen om de europæiske lande. Nok de fleste af disse Europa-historier beskriver de enkelte lande hver for sig, eventuelt suppleret med et kortfattet bud på, hvad der udspiller sig på den europæiske scene. Ifversen og Knudsen har valgt at lægge hovedvægten på det sidste – hvilket også svarer langt bedre til intentionerne med værket – og når et land trækkes frem og behandles særskilt, er det fordi udviklingen berettiger til det. Fx. i forbindelse med de Gaulles og Frankrigs kritik af det vesteuropæiske samarbejde midt i 1960'erne.

Det ville være urimeligt at forlange, at alle lande behandles med lige stor forståelse. Men forskellen mellem beskrivelsen, hvor forfatterne er på hjemmebane, og hvor de er mindre fortrolige med stoffet, er alt for stor. Værst står det til ved beskrivelsen af Østeuropa. Det er ikke særlig frugtbart kun at beskue Østeuropa gennem huller i jerntæppet og ryste uforstående på hovedet over de europæere, der blev fremmede for os. At de blev fremmede kan ikke blot forklares med, at Østeuropa var en stalinistisk fangelejr. Området var styret af en anden politisk, økonomisk og social logik end Vesteuropa, og i en Europa-historie må det være et minimumskrav, at forfatterne anstrenger sig for at forstå og forklare de verdener og kulturer, de ikke har sympati for. Læseren ønsker jo netop at blive belært om de logikker, de styreformers og samfundssystemer, han eller hun kender mindst til. Og det er der ikke mange eksempler på, når blikket vendes mod øst. Ifversen og Knudsen har med andre ord haft svært ved at overvinde de traditionelle Europa-historiers karakter af at være koncentreret om Vesteuropa, både forståelsesmæssigt og i omfanget af beskrivelserne.

Titlen *Hjem til Europa* henviser til de østeuropæiske demokraters håb om at blive en del af civilisationens, demokratiets og frihedens Europa (s. 356). Det er også i denne tankegang, Ifversen og Knudsen har deres udgangspunkt. De tre begreber udgør (i kort form) definitionen på Europa, regionens historiske og kulturelle fællesskab. Det gælder både ved redegørelsen for Østeuropa og når det konstateres, at Spanien, Portugal og Grækenland ikke fuldt ud var til stede på den europæiske scene (s. 241). Et noget snævert udgangspunkt, al den stund en stor del af Europa ikke har en demokratisk tradition. Men det kan retfærdiggøres af, at Vesteuropa i nutiden har været det faktiske centrum i regionen.

Øst-Vest konflikten har været bestemmende for Europas udvikling efter 1945 – som nu dårligt længere kan kaldes efterkrigstiden. Derfor er det rimeligt, at konflikten virker ind på periodiseringen sammen med andre aspekter. Der er udbredt enighed om periodiseringen af tiden efter 1945. At der er et skel omkring 1960 er indlysende, men hvorfor Ifversen og Knudsen placerer det i 1962 står ikke helt klart. Forskellen mellem Øst- og Vesteuropa fik først sin definitive, stabile form i det år, hedder det. Hvorfor ikke 1961, hvor Berlin-muren opføres og kommer til at symbolisere konfliktens stivnede, men også begrænsede form. Cuba-krisen er ikke så afgørende for Europas interne ordening, selv om den var en tydelig understregning af, at det var USA, der havde ansvaret for den vestlige verden og dermed også for Europas sikkerhed.

Man kan altid diskutere hvornår en periode afløses af en anden, og om det er 1961 eller 1962 er ikke afgørende. Vigtigere er det, at forfatterne klart redegør for de kriterier, der lægges til grund for periodiseringen. Det er ikke tilfældet i *Hjem til Europa*.

Knudsen og Ifversen har dernæst ladet sig inspirere af postmodernismen med en gennemgående diskussion af om politikken er ved at dø bort, eller om den tværtimod blomstrer op i de forskellige perioder. Jeg har svært ved at forstå den dybere mening, og afsnittet *Politikkens genkomst* (s. 219ff.) gør mig ikke klogere. Det hedder om 1970'erne: »Politik blev igen et spørgsmål om langsigtede mål for samfundenes indretning, og velfærd, velstand, fordeling og prioritering blev spørgsmål, som ikke havde praktisk entydige svar . . . Egenligt politiske spørgsmål prægede samfundsdebatten, nyhedsmedierne og parlamenterne over hele Vesten« (s. 219). Hvornår det *ikke* har været tilfældet er det svært at finde eksempler på, fx. er der vel ikke det vesteuropæiske land, hvor velfærdsstaten ikke blev udbygget og diskuteret i 1950'erne og 1960'erne, og hvor den økonomiske politik ikke var præget af store politiske uenigheder. At der skete noget nyt i 1970'erne med bevægelser-

ne, med andre former for politisk adfærd, er en anden sag og kan ikke begrunde, at årtiet skulle være mere politisk end de foregående år.

Tilsvarende er det en skrivebordskonstruktion at tale om »de store historiers« troværdighedstab i 1980'erne. Det giver kun mening, hvis der sættes lighedstegn mellem »de store historier« og socialistisk ideologi. Andre »store fortællinger« lever videre i et bedre velbefindende end den østeuropæiske socialisme. De politiske modsætninger, styrkeforholdet, mv. ændrede karakter i firserne, og herunder var der nogle (desillusionerede) akademikere, der fik øjnene op for betydningen af de små skridt, frem- eller tilbageskridt. Det berettiger imidlertid ikke til at proklamere ideologiernes død eller historiens slutning.

Kritikken skal imidlertid ikke overskygge, at Hjem til Europa er en velskrevet oversigt over de væsentligste sider ved Europas nyeste historie. Fremstillingen af Vesteuropas historie står stærkest, og der redegøres udmærket for de vigtigste forandringer, det være sig den parlamentariske, politiske, økonomiske udvikling, ændringer i det civile samfund, integrationsbestrebelsene osv. Det lykkes egentlig udmærket at få overblikket og detaljerne til at hænge sammen.

Sidst, men ikke mindst: Knud Ryg Olsen har gjort det igen. Med en række gode, tidstypiske billeder, plakater og tegninger, som ikke har været brugt i en masse andre bøger, har han hævet illustrationerne til at være andet og mere end et supplement til teksten.

Mogens Rüdiger